

THE SOVEREIGNTYS OF THE EMPIRE OF TRABZON ON THE COASTS OF
GİRESUN (1204-1461)

TRABZON RUM DEVLETİ'NİN GİRESUN KIYILARINDAKİ HÂKİMİYETİ

(1204-1461)

ტრაპიზონის საკეისროს ხელისუფლება გირესუნის მიმდებარე სანაპიროებზე

(1204-1461)

DR. BEKİR SARIYILDIZ

Doctor of History, Giresun University, Giresun, Gaziler st., 28200, TURKEY.

ORCID ID: 0000-0003-4229-3457. bkrsariyildiz@gmail.com.

Abstract. The IVth Crusade caused important political changes and movements in the Byzantine Empire. One of the developments in the imperial territory was the independent state centered in Trebizond, which the Komnenos dynasty founded in 1204 in the Eastern Black Sea region with the help of the Georgian Kingdom, under the name of the Greek State of Trebizond. During the founding years of the New Komnenos state, its borders extended to Karadeniz Ereğlisi. However, after a short while, the western borders of the Komnenos began to narrow due to the struggles with another Byzantine noble who founded a state around Iznik. The borders of Komnenos were first drawn to the Sinop region, and as the Türks became an important power in the region, the city of Ordu had to be abandoned and retreated to the castles on the coast of Sinop from the end of the XIIIth century. The importance given by the Komnenos to Giresun was greater than other cities in the west, and important measures were taken for the security of the city. Because for the Komnenos, Giresun has a much more important importance than an ordinary castle-port city. As a matter of fact, the city is of vital importance not only for its military and economic location, but also for the continued existence of the Komnenian state. In addition to the struggles with Bayramlı/Hacıemiroğlu, one of the Türk beys, from the beginning of the XIVth century to protect the city of Giresun, the Komnenos tried to develop new policies to maintain their existence, especially in the south of the capital Trabzon and the entire countryside of Trabzon. Türks mainly live in Giresun. As can be understood from the name of the study, in Giresun, where Türks dominated the rural areas and valleys since the end of the XIIIth century, the Komnenos' domination area was limited to Görele, Tirebolu and Giresun, which became the center of the western defense line.

Key Words: Giresun, Empire of Trabzon, Komnenos, Chepnis, Hacıemiroğulları.

DR. BEKİR SARIYILDIZ

Giresun Üniversitesi, Giresun, Gaziler Cad. 28200, TÜRKİYE.

ORCID ID: 0000-0003-4229-3457. bkrsariyildiz@gmail.com.

Özet. IV. Haçlı Seferi Bizans İmparatorluğu'nda önemli siyasi değişikliklere ve yeni olaylara neden olmuştur. İmparatorluk topraklarındaki gelişmelerden biri de Komnenos hanedanının Gürcü Krallığı'nın yardımlarıyla 1204 yılında Doğu Karadeniz bölgesinde Trabzon Rum Devleti adıyla kurduğu Trabzon merkezli bağımsız devlettir. Yeni kurulan Komnenos devletinin sınırları kuruluş

yıllarında Karadeniz Ereğlisi'ne kadar uzanmaktadır. Ancak kısa süre sonra İznik çevrelerinde devlet kuran başka bir Bizanslı asilzade ile girişilen mücadeleler sebebiyle Komnenosların batı sınırları daralmaya başlamıştır. Önce Sinop havalisine kadar çekilen Komnenos sınırları, Türklerin bölgede önemli bir güç haline gelmesiyle, XIII. yüzyılın sonlarından itibaren Ordu kenti de terk edilerek Giresun kıyılarındaki kalelere çekilmek mecburiyetinde bırakılmıştır. Komnenosların Giresun'a verdikleri önem batıdaki diğer kentlere göre daha fazla olmuş ve kentin güvenliği için önemli tedbirler alınmıştır. Çünkü Komnenoslar için Giresun olağan bir kale-liman kentinden çok daha öte bir öneme sahiptir. Nitekim kent sadece askeri ve ekonomik lokasyonu için değil, Komnenos devletinin varlığını devam ettirebilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Giresun kentini elde tutmak adına, XIV. Yüzyılın başlarından itibaren Türk beylerinden Bayramlı/Hacıemiroğulları ile girilen mücadelelerin yanı sıra, başta başkent Trabzon'un güneyini ve Giresun kırsallarının tamamının yoğun Türk iskânına uğramasıyla, Komnenoslar varlıklarını devam ettirmek için yeni politikalar geliştirmeye çalışmıştır. Çalışmanın adından anlaşılacağı üzere XIII. yüzyılın sonlarından itibaren kırsal alanı ve vadilerinde Türklerin hâkim olduğu Giresun'da, Komnenosların hâkimiyet alanı, Görele, Tirebolu ve batı savunma hattının merkezi durumuna gelen Giresun ile sınırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Giresun, Trabzon Rum Devleti, Komnenos, Çepniler, Hacıemiroğulları.

ბეკირ სარიილდიზი

ისტორიის დოქტორი, გირესუნის უნივერსიტეტი,

გირესუნი, გაზილერის ქუჩა, 28200, თურქეთი.

ORCID ID: 0000-0003-4229-3457. bkrsariyildiz@gmail.com.

აბსტრაქტი. IV. ჯვაროსნულმა ლაშქრობებმა მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ცვლილებები და რყევები გამოიწვია ბიზანტიის იმპერიაში. ერთ-ერთი ასეთი მოვლენა გახდა კომნენოსთა დინასტიის მიერ 1204 წელს დაარსებული დამოუკიდებელი სახელმწიფო აღმოსავლეთ შავი ზღვის რეგიონში, სახელწოდებით ტრაპიზონის ბერძნული სახელმწიფო. გირესუნის სანაპიროს დასახლებები, რომლებიც შავი ზღვის ერთ-ერთი დასახლებულ პუნქტ ერელისამდე ვრცელდებოდა, სახელმწიფოს დაარსების წლებში კომნენოსებისთვის ჩვეულებრივი ციხე-საპორტო ქალაქებად იქცნენ. თუმცა, 1277 წლის სინოპის ალყამ და შემდეგ უკან დახევამ, სახელმწიფოს საზღვრები შეავიწროვა გირესუნის ციხემდე. ტრაპიზონის ბერძნული სახელმწიფოს დომინანტური ტერიტორია ესაზღვრებოდა გორელეს, ტირებოლუს და გირესუნს. სწორედ, ისინი დასავლეთის მიმართულებით თავდაცვის ხაზად გადაიქცნენ. ამგვარად მარშრუტი, რომლითაც შიბინკარაჰისარი ტრაპიზონის პორტამდე გადიოდა, დაიკარგა და კომნენოსებისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი გახდა გირესუნის პორტი, რომელსაც უფრო უსაფრთხო გზა აქვს. ხოლო გირესუნი, რომლის სამხედრო და ეკონომიკურ მნიშვნელობა ამ თარიღის შემდეგ გაიზარდა, მრავალი ძალის სამიზნე გახდა. თუმცა, კომნენოსებმა საბოლოოდ შეძლეს ადმინისტრაციის შენარჩუნება გირესუნის, ტირებოლუსა და გორელეს ციხეებში მანამ, სანამ ტრაპიზონის ბერძნული სახელმწიფო არ გაუქმდებოდა.

საკვანძო სიტყვები: გირესუნი, ტრაპიზონის ბერძნული სახელმწიფო, კომნენოსი, ჩეპნისი, ჰაჯიემიროღულლარი.

Giriş

Giresun, Doğu Karadeniz bölgesinin batı kısmında, Aksu Çayı'nın Karadeniz sahillerine ulaştığı dere ağzının batı tarafında kurulmuş bir kıyı liman kentidir. Giresun'un idari sınırlarının sahil hattı ise batıda Ordu sınırlarındaki Piraziz'den başlayarak doğuda Trabzon sınırındaki Eynesil'e kadar yaklaşık yüz kilometrelik denize paralel bir sahil şeridini kapsamaktadır. Giresun kıyılarındaki kentler genellikle vadi ağzına kurulmuş ve kuruluş tarihi ortaçağa ve daha eskiye dayanan yerleşim merkezleridir. Kelkit Havzası ile Karadeniz kıyıları arasında ulaşımı sağlayan Aksu ve Harşit vadilerinin kıyı ile bulunduğu yerlerde kurulan Giresun ve Tirebolu, Giresun'daki diğer kıyı kentlerine nazaran daha göz önünde bir tarihi geçmişe sahiptir. Giresun kıyılarındaki bir diğer önemli lokasyon da Görele'dir. Görele'nin ilk yerleşimin iç kesimde olduğu ancak liman olarak gelişen kentin adının, Trabzon Rum Devleti zamanında ön plana çıktığı görülmektedir.

IV. Haçlı seferinde Latinlerin İstanbul'u işgali Komnenosları, Bizans topraklarının Giresun ve Trabzon çevrelerini kapsayan Doğu Karadeniz bölgesi kısmında bağımsız bir devlet kurmak zorunda bırakmıştır. 1204 yılında kurulan Trabzon Rum Devleti'nin sınırları kuruluş yıllarında Karadeniz Ereğlisi'ne kadar uzanmaktayken kısa sürede Giresun'a kadar daralmıştır. Ancak XIV. yüzyılın başlarından itibaren gelişen olaylar karşısında Giresun kıyılarının elde tutulması, Trabzon Rum Devleti'nin varlığı için hayati bir role bürünmüştür. (Michael Panaretos, 2019: 9; Fallmerayer, 2012: 45-48; Finlay, 1851: 371; Tellioglu: 2009: 26-27)

Tanıtım: Trabzon Rum Devleti 1204 yılında kurulduğunda, sınırları Doğu Karadeniz'den Batı Karadeniz'de Karadeniz Ereğlisi'ne kadar uzanmaktadır. Ancak çok kısa bir zamanda Batı Karadeniz toprakları terk edilmek zorunda kaldığı gibi devletin bağımsızlığı da tehlike altına girmiş ve kısa sürede Giresun'a kadar daralan sınırlara çekilmek zorunda kalmışlardır.

Yöntem: Bu çalışmada dönemin kaynakları başta olmak üzere konu hakkında olaylara farklı bakış açılarına sahip çalışmalar bir araya getirilerek; zaman, coğrafya ve olaylar bir sistematığe göre derlenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç: Trabzon Rum Devleti ülkesinin en batısındaki toprakları çok hızlı kaybetmiş ve kaybettiği bu topraklarda çok fazla hâkimiyet kuramadığından önemli bir iz bırakamamıştır. Giresun'da ise durum tam tersidir. Giresun'un kaybedilmesi durumunda başkent Trabzon için bir savunma tamponu kalmayacağı gibi, bölge ticari ve askeri açıdan son derece önemli bir mevkidedir. Bu hususta Giresun havalisinin büyük kısmının Türklerin eline geçtiği XIV. yüzyıl boyunca, Komnenoslar Giresun ve çevresindeki kalelerde tutunasını bilmişlerdir.

Tartışma:

Dönemin kaynaklarına Komnenos tarafından baktığımızda olaylara yanlı yaklaşarak imparatorluk ölçüsünde hareket edilen ve zayıflığın görülmediği bir siyasi teşekkül vardır. Ancak çevredeki diğer siyasi kuvvetlere göre Trabzon'daki devlet üzerinde durulması çok önemli olmayan

yaptığı ittifaklarla ön plana çıkan ve çoğu zaman Trabzon'da baskı altına alınan bir devlettir. Bu sebeple olaylara tüm bakış açıları boyutunda bakılmış ve tüm veriler incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Batı Sınırlarının Giresun'a Çekilmesi

Trabzon Rum Devleti'nin bölgedeki bağımsız statüsü, kurulmasından çok kısa bir süre sonra 1214 yılında Türkiye Selçukluları'nın tabiiyeti altına girmesiyle sona ermiştir. (Tellioglu, 2009: 32-34; Angelov, 2019: 37) Selçukluların Anadolu hâkimiyetini kaybettiği 1243 yılına kadar çoğu zaman vasal durumu devam eden Komnenoslar daha sonra Moğol hâkimiyeti altına girmiştir. Moğol idaresi altındaki dönem içerisinde Komnenosların Giresun'daki faaliyetlerine ait bilgiler oldukça sınırlıdır (Rubruk, 2012: 29; Fallmerayer, 2012: 110-111; Bryer, Winfield, 1985: 152; Spuler, 2011: 75-76; Melville, 2009: 53-54). Ancak Komnenoslar, etrafındaki güçlü devletlerin tabiiyetleri altında bölgedeki yönetimlerini devam ettirdikleri süreç içerisinde fırsat buldukça genişlemeye ve ülke sınırlarını büyütmeye yönelik bir politika izlemeyi ihmal etmemişlerdir.

Moğol idaresinin devam ettiği 1277 yılında, Selçuklular idaresindeki Sinop'u geri almak için harekete geçen Komnenos kuvvetleri Sinop Kalesi'ne saldırmışlar ancak Türk boylarından Çepnilerin karşı koyması ile tutunamayarak doğuya çekilmişlerdir (Fallmerayer, 2012: 129; Bryer, 1975: 143; Tellioglu, 2009: 57-61). Komnenosların Sinop Kalesi'ne son defa saldırması ve mağlubiyete uğramasıyla karşı saldırıya geçen Çepniler, doğuya doğru ciddi bir harekâta başlamışlardır. (Lebeau, 1836: 504-505) Giresun'a kadar çekilmek zorunda kalan Komnenoslar, Giresun Kalesi ve çevresinde mevcut sınırlarını korumak için yeni savunma hatları oluşturmak mecburiyetinde kalmışlardır. Komnenosların izledikleri genişleme politikaları, planlanan aksine gelişen olaylar karşısında batı sınırlarında durdurulamaz toprak kayıpları yaşanmasına sebep olmuştur. Nitekim Komnenos hükümdarı II. Ioannes (Johannes) 1297 yılında öldüğünde, Türk saldırılarını durduramayan Komnenoslar, Ordu şehrini Türklere terk ederek Giresun Kalesi ve doğusuna çekilmek zorunda kalmışlardır. Böylece Komnenosların toprak bağlantısı olan batı sınırları artık Giresun Kalesi ve doğusuna kadar daralmıştır (Tellioglu, 2009: 75; Bryer, 1980: 132-144). Ancak Çepnilerin, Giresun'daki ilerlemeleri devam etmiş, Kuşdoğan Bey idaresindeki bir akıncı grubu, Giresun Kalesi ve çevresini ele geçirmiştir. Bu dönemde Çepnilerin Tirebolu önlerine kadar ilerledikleri tahmin edilmektedir. Giresun'un kaybedilmesi üzerine 1301 yılının Eylül ayında II. Aleksios Komnenos, Giresun üzerine sefere çıkarak Kuşdoğan Bey ve adamlarını etkisiz hale getirmiş ve kaleyi geri almıştır (Michael Panaretos, 2019: 9; Lebeau, 1836: 482-483; Fallmerayer, 2012:151; Bryer, 1980: 143; Shukurov, 1999: 283-284; Finlay, 1851: 407-408; Turan, 2014: 165; Emecen, 1996: 79).

2. Komnenosların Giresun'da Sınırlarının Daralması

Komnenoslar, ülkenin batı sınırlarında yaşanan kayıpların yanı sıra 1279 yılından itibaren Gümüşhane'yi (Khaldia) aşarak Giresun'un güneydoğusundaki dağlık kesimlere kadar ulaşan Türk akınlarını da durduramamıştır. Nitekim 1297 yılına gelindiğinde Komnenoslar, Khaldia (Gümüşhane)

ve Giresun'un güney kısımları da ellerinde tutamayıp kaybetmişlerdir. Giresun'un güney kesimlerinin eden çıkması, Türklerin vadi içlerini kullanarak kıyı yerleşimlerine kadar uzanan seferlerinde yolunu açmıştır. Nitekim XIV. yüzyıl boyunca başta Komnenos başkenti olmak üzere Tirebolu ve Giresun'a kadar uzanan bölgeye yapılan pek çok sefer ve saldırıda bu durumu görmek mümkündür (Bryer, 1980: 144).

Kommenos hükümdarı II. Aleksios'un 1301 yılında Giresun'u tekrar ele geçirmesiyle, kentin mevcut savunma hatları güçlendirildiği gibi yeni savunma yapıları da inşa edilerek kentin müdafaası iyileştirilmeye çalışılmıştır (Panaretos, 2019: 9; Lebeau, 1836: 505; Bryer, Winfield, 1985: 129). Trabzon Rum Devleti'nin Giresun Kalesi'nin yanı sıra Görele ve Tirebolu kalelerini de tadilat ettirmesi ve savunmaya uygun duruma getirmesi, Giresun'un batısındaki ve güneyindeki tehlikenin ciddiyetini göstermektedir (Bryer, 1979: 374). Aynı tarihlerde Çepnilerin, Aksu ve Harşit vadileri boyunca hareket ederek kıyılarındaki yerleşimlere saldırımları Komnenosları, Giresun ve çevresinde ihtiyatlı hareket etmeye zorlamıştır (Finlay, 1851: 407-408).

1300'lü yılların başlarında, Trabzon Rum Devleti'nin batısındaki hâkimiyet alanı Giresun Kalesi ve doğusundaki Trabzon'a kadar ulaşan sahil boyu ile sınırlıdır. Giresun'un vadi içleri, yaylaları ve güney kısmındaki düzlük araziler Türklerin idaresi altındadır. Bu durumu aynı tarihlerde şap ticaretinin güzergâhında yaşanan değişim ile görmek mümkündür. Şebinkarahisar topraklarından çıkarılan ve Kelkit-Değirmendere Vadi hattı ile Trabzon limanı üzerinden batıya nakledilen şap madeninin temini Giresun'un güneydoğusuna denk gelen Khaldia bölgesi ve çevresinin Türk akıncılarının hâkimiyeti altına girmesiyle sekteye uğramıştır. Nitekim Trabzon Rum Devleti ekonomisi için önemli bir ihracat kalemi olan şap ticaretinin duraklaması üzerine Komnenoslar, Aksu Vadisi güzergâhını kullanarak Giresun limanı üzerinden şap ticareti gelirlerini devam ettirmeye çalışmıştır (Zachariadou, 1979: 238; Bryer, Winfield, 1985: 149).

3. Sholari'nin Giresun İsyanı

Trabzon Rum Devleti topraklarında 1349 yılında başlayan ve 1355 yılı Haziran ayına kadar devam eden bir iç savaş yaşanmıştır. Trabzon Dukası Sholari'nin başı çektiği isyanda, Giresun Kalesi ve Kenchrina lokasyonları muhaliflerin askeri üssü olarak kullanılmıştır.¹ Trabzon hükümdarı III. Aleksios ile Sholari'nin görüşmelerinde anlaşma sağlanamayınca III. Aleksios, Sholari'nin komuta merkezi Giresun üzerine sefere çıkmıştır. Trabzon hükümdarı önce Giresun'u geri alarak sükûneti sağlamış ardından asilerin kaçtığı Kenchrina'yı zapt ederek isyanı bastırmıştır. İsyana bahseden kaynaklara göre, XIV. yüzyılın ortalarında Giresun Kalesi ve doğusundaki Komnenos hâkimiyetinin devam ettiği anlaşılmaktadır (Michael Panaretos, 2019: 23-29; Bryer, Winfield, 1985: 135; Miller,

¹ Kenchrina, Keşap-Espiye arasındaki Uluburun mevkinde bulunduğu tahmin edilen eski ve orta çağ dönemlerinde yerleşim yeri olarak kullanılan liman kentidir.

2021: 34-35; Bryer, Winfield, 1985: 135).

Kommenoslar, ülkedeki iç isyanın yanı sıra etrafındaki Türklerin sürekli ilerlemelerine karşı varlıklarını sürdürmek için oldukça zor bir süreç geçirmektedir. Askeri olarak durdurulamayacağı anlaşılan düşmanın, akrabalık bağı ile müttefik olarak durdurulmasına yönelik bir siyaset izlenmeye başlanmıştır. Bu politikanın bir adımı olarak hâkimiyet alanı Giresun Kalesi'ne kadar uzanan Hacıemiroğulları ile temasa geçilmiş ve 1358 yılında gerçekleşen evlilik ittifakıyla Giresun Kalesi güvence altına alındığı gibi Giresun limanından ihraç edilen şap madeni güzergâhının güvenliği de teminat altına alınmıştır. Böylece Hacıemiroğulları'nın Giresun, Tirebolu ve Görele üzerindeki tehditleri bir süreliğine kalkmıştır. Ancak Harşit Vadisi'ni yurt tutan Çepnilerin Tirebolu'ya kadar uzanan saldırıları devam etmektedir (Michael Panaretos, 2019: 33; Fallmerayer, 2012:195).

4. Harşit (Philabonites) Seferi

Giresun topraklarında yaklaşık yirmi yıl boyunca süren ateşkes, Trabzon hükümdarı III. Aleksios'un, 1380 yılı Şubat ayında Giresun'daki stratejik noktalardan Tirebolu Kalesi'ni Türk saldırılarına karşı güvence altına almak için çıktığı batı seferiyle bozulmuştur. Bu sefer sırasında III. Aleksios, altı yüz kişilik bir grup askerini Harşit (Philabonites) Vadisi'nin kıyı ile bulunduğu bir mevkiyi gözetim altında tutan Bedreme Kalesi üzerine göndermiştir. Komnenos ordusu, Harşit Vadisi içlerinde ilerlemeye devam ederek, Kelkit Vadisi'nden Harşit boylarına gelen Çepni yerleşimlerine ulaşmış ve burada bulunanlardan çoğunu öldükleri gibi bölgeyi de talan etmiştir. Ancak Komnenos kuvvetlerinin Harşit Vadisi boyunca yaptıkları sefer ile bölgede uzun soluklu bir asayışı sağlayamadığı görülmektedir. Nitekim Doğan kent çevrelerini yurt tutan konargöçer Çepniler, kısa sürede toparlanarak Komnenos ordusunu sahile kadar sürüklediği gibi bölgedeki faaliyetlerini de sürdürdüğü görülmektedir (Michael Panaretos, 2019: 51-53; Lebeau, 1836: 504; Bryer, 1980: 118-119).

5. Hacıemiroğulları'nın Giresun'u Ele Geçirmesi

Trabzon Rum Devleti'nin Harşit Vadisi'nde Çepnilerle mücadele ettiği bir dönemde ülkenin batısındaki iki müttefikinin birbirleri ile giriştikleri bir çatışmada, Komnenoslar tarafından yakından takip edilmektedir. Taceddinoğulları'nın Hacıemiroğulları üzerine yaptığı baskılar ve Hacıemiroğulları toprakları üzerindeki emelleri iki Türk beyliğini karşı karşıya getirmiştir. Taceddinoğulları'nın Hacıemiroğulları'ndaki taht değişikliğini fırsat bilerek saldırmasıyla başlayan çatışmada, Taceddin Bey'in savaş alanında öldürülmesi ile Taceddinoğulları mağlup olarak çekilmişlerdir. Böylece tahta yeni geçen Süleyman Bey, ilk sınavından başarıyla çıkmış ve ülkesinde otoriteyi sağlayarak doğudaki düşman Komnenoslar üzerine yapılacak seferler için ortamı hazırlamıştır (Aziz b. Erdeşir-i Esterabadi, 2014: 323-326; Michael Panaretos, 2019: 53-55; Tellioglu, 2009: 120-122).

III. Aleksios, hükümdarlığını sürdürdüğü 1390 yılına kadar çevresindeki Türk beyleri ile yaptığı ittifaklarla ateşkes sağladığı gibi, Taceddinoğulları ile Hacıemiroğulları mücadelesini değerlendirerek

Komnenos ülkesinde ciddi bir savunma ve tamirat hareketine girişmiştir. Nitekim XIV. yüzyılın başlarından itibaren Giresun toprakları üzerindeki kaleler ve hisarlar, bölgedeki isyanlar ve askeri mücadeleler sebebiyle ağır tahribata uğramıştır. Bu sebeple III. Aleksios bölgedeki kale, liman ve bazı hisarları yeniden tamir ettirerek güçlendirmiştir. Bu dönemde Giresun Kalesi'nin surlarının bazı bölümleri tamir edilmiş bazı bölümleri de yeniden yapılmıştır (Shukurov, 1994: 67; Tellioglu, 2009: 103). Ancak III. Aleksios döneminde sağlanan ateşkes ve girişilen savunma faaliyetleri, Hacıemiroğulları'nın batı sınırlarını güvence altına alarak Giresun'a yönelmesini engelleyememiştir. Nitekim 1386 yılında Hacıemiroğlu Süleyman Bey'in Trabzon Rum Devleti ile ilişkileri gergin bir durumdadır (Fallmerayer, 2012: 184). Bölgedeki kritik durum yaklaşık on yıl boyunca değişmemiş ve Süleyman Bey, 1396 yılı başlarında Giresun Kalesi'ni kuşatma altına almıştır. Bir yıldan fazla süren kuşatma sonunda Giresun Kalesi, 1397 yılı Mayıs ayında Hacıemiroğlu Süleyman Bey tarafından ele geçirilmiştir. Giresun Kalesi ve çevresini kaybedilmesiyle, Trabzon Rum Devleti'nin batı sınırlarının Tirebolu Kalesi ve doğusundaki topraklara kadar çekildiği görülmektedir (Aziz b. Erdeşir-i Esterabadi, 2014: 485, 506; Bryer, 1980: 131; Zachariadou, 2007: 230; Shukurov, 1994: 44; Yücel, 2018: 125-190).

6. Komnenosların Giresun'u Kaybetmesi

1398 yılında Giresun Kalesi ve Tirebolu'ya kadar olan Giresun sahillerinin doğu kısmı, Hacıemiroğulları'nın idaresi altındadır. I. Bayezid'in Canik civarına yaptığı bir sefer ile Hacıemiroğulları'nın hâkimiyet alanı dolayısıyla Giresun topraklarının Tirebolu'ya kadar olan kıyı şeridinin, Osmanlı hâkimiyeti altına girdiği görülmektedir (Sümer, 1992: 43; Yinanç, 1979: 378; Tellioglu, 2009: 121-169; Emecen, 1997: 22). Bazı belirsizlikler bulunmaktaysa da; XIV. asır başlarında bölgenin durumu hakkında bilgi veren bir kaynağa göre, Hacıemiroğullarının hâkimiyet alanının Giresun Kalesi dâhil olmak üzere Tirebolu Kalesi'ne kadar olan bölgeyi kapsadığı görülmektedir (Ruj Gonzales de Claviyo, 2008: 123; Shukurov, 1994: 44-45; Zachariadou, 2007: 230).

Hacıemiroğullarının tarih sahnesinden çekilmesiyle, Giresun'un ve çevresinin tekrar Komnenos idaresine geçtiği tahmin edilmektedir. Ancak tahrir defterlerine göre Giresun'un batısını oluşturan Batlama Vadisi ve batısındaki topraklar, Canik-i Bayram sınırları içerisinde kaydedilmiştir. Buna göre Giresun'un batısının Yörgüç Paşa'nın 1427-1428 yılında yaptığı Canik seferiyle Osmanlı Devleti topraklarına katıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca aynı tarihlerde Giresun, Dereli, Tirebolu ve Eynesil havalisindeki otlak ve dağlık kesimlerin, Komnenos idaresinden uzaklaşarak Türk yerleşim yerleri haline geldiği görülmektedir (Sümer, 1992: 44; Öz, 1999: 25).

Komnenosların Osmanlılara karşı batıdaki devletlerle ittifak kurma çabaları ve Uzun Hasan'ın doğudaki faaliyetleri ile Komnenoslarla işbirliği içerisinde olması, Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmet'i Trabzon'a yönelik bir sefer için harekete geçirmiştir. Nitekim Osmanlı kuvvetlerinin karadan ve denizden kuşattığı Trabzon Kalesi, 15 Ağustos 1461 yılında hâkimiyet altına alınmıştır (Tursun Bey, 1974: 110; Aşıkpaşaoğlu, 1985: 160-161; Münecimbaşı Ahmet bin Lütfullah, 2017: 261; Baykal,

1964: 79-80; İnan, 2003: 73-78).

Osmanlı kuvvetlerinin, Trabzon Rum Devleti'ni ortadan kaldırmasıyla idaresi altındaki Giresun, Tirebolu ve Görele kaleleri direnişte bulunmaksızın Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. (Gökbilgin, 1995: 51-55; Emecen, 1996: 79)1461 yılında Trabzon Rum Devleti ortadan kaldırıldığında devletin batı topraklarının sınırları hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak kıyı boyunca en batıda Batlama vadisi dâhil olmak üzere Giresun, Tirebolu ve Görele kalelerinin kıyılarınin ülkenin batı sınırlarını oluşturduğu belirtilmektedir (Bryer, 1980: 140-141; Sümer, 1992: s. 42; Tellioglu, 2009: 130). Fallmerayer, Osmanlı hâkimiyetine geçmeden önce Giresun'un tüm topraklarıyla birlikte Kral David'in mülkü olduğunu iddia etmektedir. Komnenos devrindeki Giresun'un siyasi sınırları belirtilmemiştir. Muhtemelen batı da Batlama Vadisi'nin kıyıya döküldüğü araziler ile doğu da Gedikkaya Kalesi dâhil olmak üzere Aksu Vadisi'nin batısında kalan toprakların kastedildiği düşünülmektedir (Fallmerayer, 2012: 259).

Sonuç

Trabzon Rum Devleti'nin kuruluş yıllarındaki sınırlarının Karadeniz Ereğlisi'ne kadar uzanması, Komnenoslar için Giresun kıyılarındaki Giresun, Tirebolu ve Görele gibi kale ve limanlar olağan ölçüde önemli görülmüştür. Ancak Trabzon Rum Devleti'nin kısa sürede Türkiye Selçuklu vasalı bir konuma düşmesi ve 1277 yılında Sinop ricatıyla başlayan toprak kayıpları, Giresun kıyılarının Komnenoslar nezdinde statüsünü yükseltmiştir. Bu tarihten itibaren Giresun Kalesi, başkenti ve ülkeyi batıdan gelebilecek saldırılara karşı korumak için bir savunma üssü haline getirilmiş, Tirebolu ve Görele'de sürekli tahkim edilmiştir. Komnenoslar, devletin varlığı için hayati öneme sahip Giresun topraklarında pek çok önlem aldıkları gibi ciddi imar ve tamirat hareketine de girişmişlerdir. Komnenos yatırımları ve dış politikalarının bir başarısı olarak Giresun Kalesi ve doğusu, XIV. yüzyılın sonlarına kadar çoğu zaman Trabzon Rum Devleti'nin idaresi altında kalmıştır.

XIV. yüzyılın sonlarından itibaren Giresun ve çevresindeki siyasi ortam bölgede önemli bir beylik olarak faaliyet gösteren Bayramlı/Hacıemiroğulları zamanında ciddi oranda değişmiştir. Komnenoslar bu tarihten itibaren Giresun kaybettikleri gibi Tirebolu'nun doğusundaki topraklara çekilmek zorunda kalmışlardır. Osmanlı Devleti'nin bölgeye yönelmesiyle bölgedeki statüko Komnenoslar aleyhine değişmeye devam etmiştir. XV. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Giresun Kalesi ve batısının Osmanlı hâkimiyeti altına girdiği görülmektedir. Ancak tarihi belli olmakla birlikte Giresun'un bir kez daha Komnenos hâkimiyetine girdiğine dair bilgiler vardır. Nitekim Osmanlıların Doğu Karadeniz'deki ilerlemesi aynı asır içinde devam etmiş ve 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon Rum Devleti'ni ortadan kaldırmasıyla Giresun'daki Komnenos idaresi de sona ermiştir.

Özetle Trabzon Rum Devleti kuruluş yıllarında Giresun sahillerinin önemli kısmını idare etmektedir. Ancak ilerleyen süreçte Giresun, Tirebolu ve Görele kalelerinin kontrol altında tuttuğu alanlarla sınırlı olmak üzere; Giresun sahillerinin Batlama Vadisi'ne kadar olan batı kısmını 1427-1428

yıllarına kadar, Giresun Kalesi'nin doğusunda kalan kısmını ise devletin ortadan kaldırıldığı 1461 yılına kadar çoğu zaman idaresi altında tutmuştur.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Angelov, D. (2019). *The Byzantine Hellene*. New York: Cambridge University Press.
- Aşıkpashaoğlu Tarihi. (1985). haz. A. N. Atsız. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aziz b. Erdeşir-i Estarabadi. (2014). *Bezm u Rezm*. Ankara: TTK Yayınları.
- Baykal, B., S. (1964). Fatih Sultan Mehmet-Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2-3. Ankara. 67-81.
- Bilgin, M. (1997). Giresun Bölgesinde Türkmen Beylikleri ve İskân Hareketleri, *Giresun Tarihi Sempozyumu Giresun, 24-25 Mayıs 1996*, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları. 77-109.
- Bryer, A. (1980). Greeks and Türkmens; The Pontic Exception, *Dumbarton Oaks Papers 29/ 1975*, London: Variorum Reprints. 113-149.
- Bryer, A. (1979). The estates of the Empire of Trebizond. Evidence for their resources, products, agriculture, ownership and location, *Twelfth Spring Symposium of Byzantine Studies/ Αρχειον Ποντου (Archeion Pontou) 35*, University of Birmingham, Birmingham 1978, Athens. 370-477.
- Bryer, A., Winfield, D. (1985). *The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos*, C. I, Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection.
- Emecen, F. (1997). Giresun Tarihinin Bazı Meseleleri, *Giresun Tarihi Sempozyumu Giresun, 24-25 Mayıs 1996*, İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları. 19-24.
- Emecen, F. (1996). Giresun, *İA*, C. 14. İstanbul: TDV Yayınları. 79-81.
- Fallmerayer, J., P., (2012). *Trabzon İmparatorluğu'nun Tarihi*. ter. Ahmet Cevat Eren, Celalettin Yavuz, haz. İsmail Hacifettahoğlu, not. İbrahim Tellioğlu. Ankara: TTK Yayınları.
- Finlay, G. (1851). *The History of Greece and of the Empire of Trebizond*. Londra: William Blackwood and Sons.
- Gökbilgin, T. (1995). 15 ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm, *Vakıflar Dergisi*, S. 6. 51-55.
- İnan, K. (2003). Trabzon'un Osmanlılar Tarafından Fethi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 14, C. 1. 73-78.
- Lebeau (1836). *Histoire du Bas-Empire*, C. XX, ed. M. Brosset, De L'Imprimerie De Fırmin Didot Frères, Paris.
- Melville, C. (2009). Anatolia under the Mongols, *Byzantium to Turkey, 1071-1453*, C. I, ed. Kate Fleet, New York: Cambridge University Press, 51-101.
- Miller, W. (2021). *Son Trabzon İmparatorluğu (1204-1461)*, çev. Nurettin Süleymangil, İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Müneccimbaşı Ahmet bin Lütfullah. (2017). *Camiu'd-Düvel II*, haz. Ali Öngül, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Öz, M. (1999). *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara: TTK Yayınları.
- Ruj Gonzales de Claviyo (2008). *Timur'un Hayatı, Kadiz'den Semerkand'a Seyahatler*, çev. Zeynep Ertan, İstanbul: Pozitif Yayınları.

- Shukurov, R. (1994). Between Peace and Hostility: Trebizond and the Pontic Turkish Periphery in the Fourteenth Century, *Mediterranean Historical Review*, S. 9, June. 20-72.
- Shukurov, R. (1999). The Byzantine Turks of the Pontos, *Mésogeios*, S. 6. 283-284.
- Spuler, B. (2011). *İran Moğolları*, çev. Cemal Köprülü, Ankara: TTK Basımevi.
- Sümer, F. (1992). *Çepniler*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Sümer, F. (1992). *Tirebolu Tarihi*, İstanbul: Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği.
- Tellioğlu, İ. (2009). *Kommenosların Karadeniz Hâkimiyeti: Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Trabzon: Serander Yayınları.
- Tellioğlu, İ. (2004). *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz Bölgesinde Türkler*, Trabzon: Serander Yayınları.
- Turan, O. (2014). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara: TTK Yayınları.
- Tursun Bey (1974). *Tarih-i Ebu'l-Feth*, haz. Mertol Tulum, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Two Works on Trebizond/Michael Panaretos, Bessarion.* (2019). trans. Scott Kennedy, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts: Dumbarton Oaks.
- Upsenski, F., İ. (2003). *Trabzon Tarihi*. nşr. Enver Uzun, Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Wilhelm von Rubruk (2012). *Moğolların Büyük Hanına Seyahat*, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Yinanç, M., H. (1979). I. Bayezid, *İA*, C. 2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 367-392.
- Yücel, Y. (2018). *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, C. II, Ankara: TTK Yayınları.
- Zachariadou, E., A. (2007). Trabzon ve Türkler, *OTAM Dergisi*, çev. Murat Keçiş, S. 22. 221-241.